

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 20. junija 1860.

Janšev gips (sadra). *)

Janez Janša na Dovjem na Gorenskem (Lengenfeld in Oberkrain) že čez 25 let gips lomi v tem kraju. Gips cele te okolice kmetovavci že dolgo močno obrajtajo; prodalo se ga je tedaj veliko tavžent centov na vse kraje. Janez Janša, posestnik na Dovjem, pa ima še posebno dober gips, zato, ker ga ne tolče samo v stopah, ampak ga tudi melje v mlinu. In ravno to, da hitro in veliko zdá, je pri gipsu veliko več vredno, kakor marsikdo misli, ki ne vé, da se v drobni prah zmletega gipsa detelja in vsaka rastlina veliko lože navzame kakor v stopah, če tudi drobno stolčenega. V Janševem gipsu je pa še nekaj, kar mu posebno vrednost daje in kar je najučnejša c. k. zemljoznanska družba na Dunaji (k. k. geologische Reichsanstalt) s pismom, ki ga ima Janša od slavnega vodja Haidinger-ja v rokah, sama poterdila in to tudi v dunajskih novicah „Wiener Zeitg.“ Nr. 43 in 44, 1856 razglasila. Rekla je namreč med drugim, da gosp. dr. Karl Peters, potovaje leta 1855 po Gorenskem in preiskovaje gips okoli Dovjega, je Janša na vso moč nagovarjal, naj začne kmetijstvu v prid prav pridno kopati gips; gips njegov je sive barve in je na pogled zlo nečist, in ravno to mu daje veliko vrednost, ker so glinasti in apnjeni deli v ravno pravi meri mešani; ogeljnokislega apna ima okoli 20 odstotkov, in kar je še posebno pomina vredno, je to, da ima veliko grenjke soli v sebi.

V pismu, ki ga je Janša od gori imenovane dunajske akademije dobil, so pa prav na drobno popisani deli, iz katerih je njegov gips zložen, namreč v 100 funtih ali v 1 centu gipsa je

22,3	funtov	žvepleno-kisle apnice,
14,4	„	žvepleno-kisle magnezije ali grenjke soli,
12,8	„	ogeljno-kislina,
12,6	„	v kislinah neraztopljivih ostankov (peska itd.),
5,3	„	v kislinah raztopljene kremenice, glin in železnega okisanca,
12,6	„	vode.

Primešana glina, ogeljno-kisla apnica in grenjka sol dajejo temu gipsu posebno vrednost.

Tako hvali imenitna dunajska akademija Janšev gips. Med gipsom in gipsom je tedaj velik razloček, kar se tiče njegove rodovitne moči; zato se marsikdo čudi, ako z gipsom potrese deteljše, pa vidi le malo prida, zakaj? — zato ker nima vsak gips enake moči.

Drugo pa je še to, da dober gips še veliko več zdá, ako je v mlinu zmlet, kakor smo gori rekli.

Janez Janša ima svoj magacin v Kranji (Krainburg) in prodaja tu zmletega gipsa cent po 1 gold., v stopah stolčenega pa po 83 kraje. nov. dn.

*) Ker ne le samo večletna skušnja, temuč tudi visoko učena dunajska akademija, kateri gré v takih rečéh perva beseda, hvali Janšev gips na vso moč, smo toliko raj dovolili prostor tem versticam, ker vémo, da umni kmetijski gospodarji ne gledajo le samo na to, počim da je gips, temuč tudi kakošen da je.

Vred.

Naj jo še jez povem,

kako Krasu in njegove goline v gojzd predelati.

Po Krasu gojzdno drevje saditi, je sicer dober namen; al, kakor prislovica pravi, „malo kruha bo iz te moke“, in uzrok je ta-le:

Na Krasu so tla sploh kamnitne in le po malem se zemlje med kamnjem nahaja. Vetrovi, posebno burja, imajo veliko moč po Krasu in golinah, katerim ob dežji, večidel v hudih plošah, še voda silno pripomore v razdjava posamesnih dreves in tudi zeliš, kar se tako-le zgodi: Ob suši, ktera večidel Kras tare, se kamnite tla hitro razpokajo, po razpokah burja pometa in zemljo na vse kraje raznaša; potem začne večidel z nalivom deževati; voda po imenovanih pokah, ki jih je burja še razširila, hudo dere, zemljo odnaša in tako le enmalo navpične tla čedalje bolj kamnitne in gole prihajajo, da nobeni rastlini ni mogoče, se v njih ukoreniniti. Z zasajanjem drevja ni po Krasu gojzda pričakovati; naj se le prevdari, da je treba jamo skopati drevesu; s tem se pa tla zrahljajo, kar je še slabše kakor so zgorej imenovane poke, zato ker burja po zrahljanih tleh zemljo še lože odnaša. Vsajeno drevesce potem le hira; če ga hočeš burje obvarovati, mu moraš tri količe v podporo dati, in še bo malo ktero odrastlo. Ti količi pa velike stroške prizadenejo; se navadno pokradejo; potem pa burja drevesce hitro omaje in podere.

Na Krasu se tudi široki kraji nahajajo, kjer ni mogoče drevescu jame skopati, ker so tako kamnitne tla, da še z železno pralico ne moreš luknje narediti. To pa zato opomnim, ker vsaki pravega Krasa ne pozna, da me ne bo kdo zavnil, češ, naj se pa zasadi s takim drevjem, ktereга količi po luknjah sajani se primejo in rastejo. Živina, ktera se po Krasu pase, s tem škoduje, da se ob drevje češe in guli, ga omaje in celó podere, če tudi je s tremi količi podperto. Če pa more, se vé, da ga še raje objé.

Kdor je vse to sam vidil, po Krasu lesa ne bo sadil.

Res so tla po Krasu tako kamnitne, da kak tujec, viditi jih, poreče: „tukaj celó nič rasti ne more“. Al to ni res.

V najbolj kamnitnih tleh je več manjih in večjih zemljenih žil. Tem je treba najpopred v pomoč priti, da se čez kamnje vzdignejo, ga pokrijejo in tla rastlinam stanovitno ugodne napravijo. Prihodnjemu drevčju in gojzdiču se mora podlaga oskerbiti, da bo burje, vode ali zalivov, živine pa tudi zmikovcov varvano. Po najbolj kamnitnem Krasu je pa to mogoče, brez posebnih stroškov, tako rekoč, samo po sebi dognati.

Kras že delj časa poznam in ob kratkem povem, kako ga je mogoče v malo letih v germovje spreobrniti; potem pa bo prav lahko, gojzd zarediti brez zasajenega drevja.

Najpred je treba po Krasu, če je tudi skalovnat, brinjevih jagod posijati; to bo po kamnitnih tleh na zemljene žile, po skalovji pa v razpoke in luknjice naletelo. Sém ter tjé se nahajajo brinjevi germiči po najslabjih tleh in skalovji, ki so se sami po sebi zarastli in se vsakemu